

1526-1740

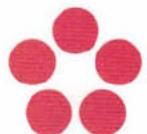
HABSBURKOVÉ

ZEMĚ KORUNY ČESKÉ VE STŘEDOEVROPSKÉ MONARCHII

VÁCLAV BŮŽEK
ROSTISLAV SMÍŠEK
(eds.)

Kniha vychází v rámci výzkumného centra Habsburkové v dějinách českých zemí raného novověku, jehož řešitelem je Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Lektorovaly: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., doc. PhDr. Michaela Hrubá, Ph.D.

© Beatrix Bastl, Simona Binková, Lenka Bobková, Václav Bůžek, Ivo Cerman, Iveta Coufalová, Tomáš Černušák, Ivana Čornejová, Jiří David, Jaroslav Dibelka, Petr Fidler, Markus Gerstmeier, Jaroslava Hausenblasová, Mark Hengerer, Mlada Holá, Jiří Hrbek, Josef Hrdlička, Ondřej Jakubec, Pavel Král, Markéta Křížová, Jiří Kubeš, Václav Ledvinka, Pavel Marek, Eduard Maur, Jiří Mikulec, Géza Pálffy, Radmila Prchal Pavlíčková, Friedrich Polleross, Kateřina Pražáková, Jitka Rauchová, Peter Rauscher, Anton Schindling, Rostislav Smišek, Vladimír Urbánek, Irena Veselá, Vít Vlnas, Petra Vokáčová, Margarete Wagner, Miroslav Žitný 2017

Cover © Vladimír Vimr, 2017

Typo © Bohuna Broumová, 2017

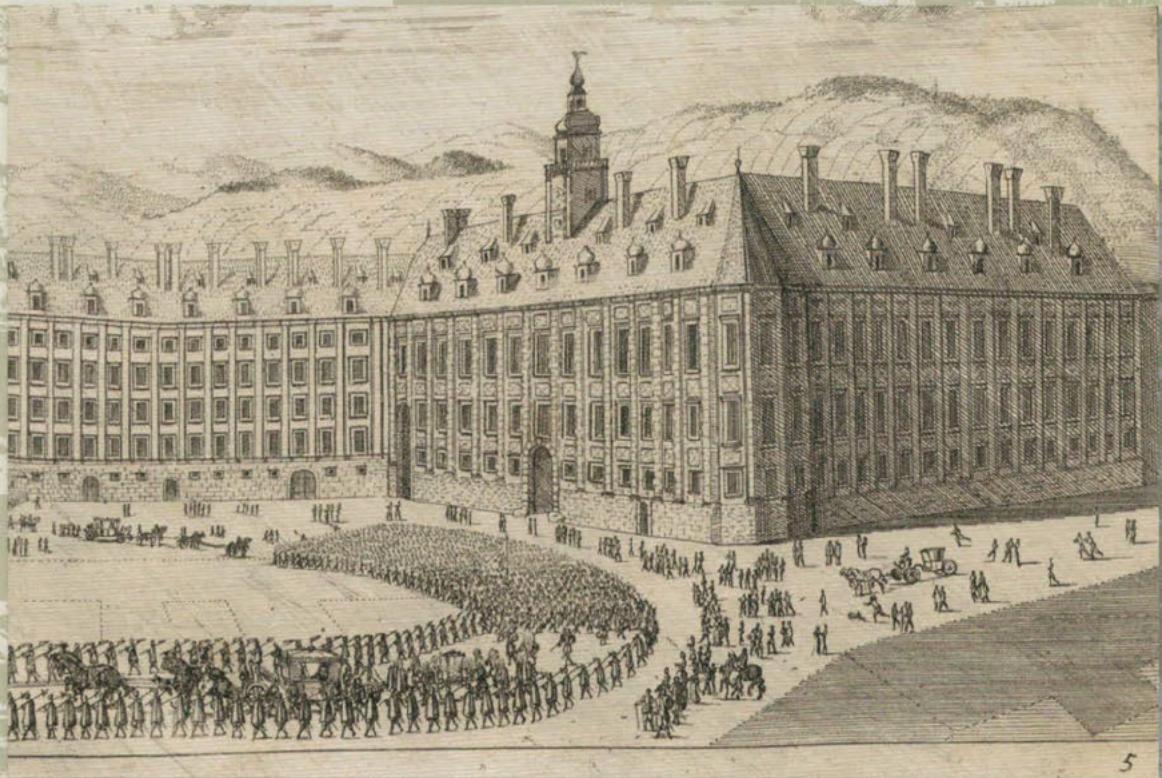
Maps © Jaroslav Synek, 2017

Všechna práva vyhrazena
All rights reserved

ISBN 978-80-7422-572-7

IX.

Vídeň Leopolda I.

Říšská dvorská rada

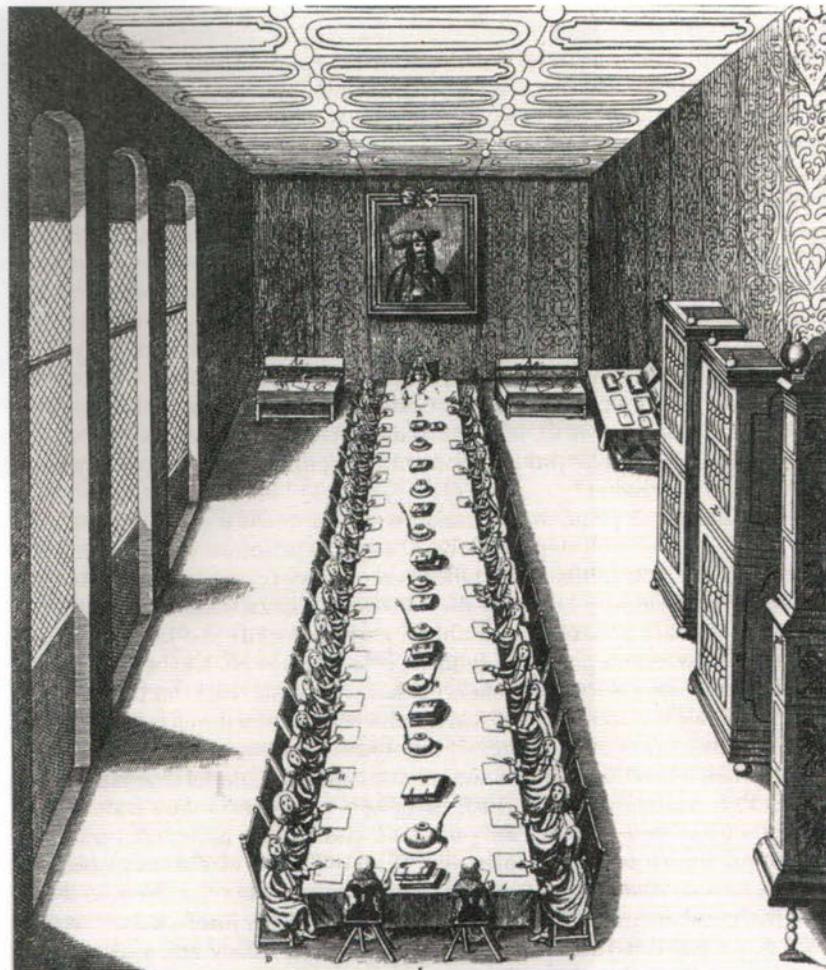
Říšská dvorská rada tvořila vedle říšského komorního soudu jeden ze dvou nejvyšších soudních orgánů Římsko-německé říše. Říšský komorní soud vznikl v návaznosti na říšskou reformu Maximiliána I. v roce 1495 jako soudní instituce, oddělená od císařské rezidence a v otázce personálního obsazení i od soudu obsazovaného stavy. Bez ohledu na vznik říšského komorního soudu si císaři podrželi soudní práva na říšském území, částečně v konkurenci vůči kompetencím říšského komorního soudu.⁵⁴ Jejich prosazováním pověřil již Maximilián I. dvorskou radu, z níž se během 16. století vyvinula i po stránce terminologické říšská dvorská rada, která působila na císařském dvoře a od časů Ferdinanda I. se vyznačovala značnou kontinuitou. Postupně získávala jako soudní orgán pro účastníky procesů na přitažlivosti, mimo jinej s ohledem na zdánlivý úpadek podfinancovaného říšského komorního soudu. V její prospech hovořily spolehlivé financování, rychlé a efektivní vedení procesů i skutečnost, že představovala nejvyšší soudní instanci v lenních záležitostech a císařův poradní orgán, v němž byli zastoupeni tajní a říšští dvorští radové. To platilo zejména pro dobu po roce 1648. Ferdinand III. spatoval v jurisdikci říšské dvorské rady „téměř to jediné, co nám ještě de summo imperio zbyvá“.⁵⁵

Starší teze, že říšská dvorská rada především brzdila projevy absolutistické svrchovanosti bezprostředních říšských stavů, již byla revidována. Rada v zásadě vystupovala jako vysoce postavený a věcně zaměřený výkonný soud, avšak nikoli jako prvoplánový nástroj císařské říšské politiky, třebaže ho mohl císař používat zejména proti říšským stavům chráněným dohodami z roku 1648. Přílišné zpolitizování by důvěryhodnost říšské dvorské rady podkopalo. Kromě toho Ferdinand III. a Leopold I. nadále propůjčovali říšským stavům privilegia de non appellando, čímž omezovali rozsah působnosti říšského komorního soudu a říšské dvorské rady.⁵⁶ Říšské stavy navíc mohly využívat soud pro svou vlastní stabilizaci, například v citlivých otázkách ohledně změn v nástupnictví a dlužních záležitostech.⁵⁷ Postupy říšské dvorské rady v oblasti zadlužení byly důležité především pro střední a menší říšské stavy, protože je prováděly často právě komise říšské dvorské rady.⁵⁸

Ačkoli byla říšská dvorská rada císařem soudem, byly její instrukce výsledkem politických konfrontací mezi císařem a stavou.⁵⁹ To platilo poté, když příslušná zpráva „schválili“ Karel V. (1550), Ferdinand I. (1559), Rudolf II. (1594), Matyáš (1617), Ferdinand II. (1626) a zejména Ferdinand III. Pro vnitřní klid v Římsko-německé říši bylo důležité nalézt rovnovahu mezi císařskými prerogativy a nároky různých stavů na účast při tvorbě politiky. Toto se instrukce pro říšskou dvorskou radu zmiňovala již ve volební kapitulaci Ferdinanda III. z roku 1636. K jejímu intenzivnímu projednání pak došlo na říšském sněmu v letech 1640–1641. Již o rok později předložil prezident říšské dvorské rady Johannes Reck nový návrh, o němž se dále diskutovalo na frankfurtském sněmu delegátů. Vzhledem ke sporům o náboženskou paritu v říšské dvorské radě se tato záležitost znova řešila na vestfálském mírovém kongresu. Vestfálský mír předepisoval konfesní paritu. Během říšského sněmu v Řezně Ferdinand III. schválil 16. března 1654 instrukci pro říšskou dvorskou radu. V ní se uvádělo, že pouze jednu třetinu soudců mají tvořit luteráni, nikoli kalvinisté. V případě sporných konfesních záležitostí však mohli být paritně dosazeni asesoři obeznámeni s daným případem.⁶⁰ Evangelické stavy sice proti této instrukci protestovaly, to však akceptovatelnosti instituce neuškodilo. Nové instrukce pro říšskou dvorskou radu schválili teprve Karel VI. v roce 1714 a Josef II. roku 1766.

Na císařském dvoře byl tento dobře placený úřad důležitý především z hlediska šlechtických kariér vyžadujících vysokou odbornou kvalifikaci (za Ferdinanda III. působila víc než polovina říšských dvorských radů zároveň mezi komorníky). V očích urozených osob jednotlivých zemí habsburské monarchie představovala říšská dvorská rada jeden z hojně vyhledávaných odrazových můstku k trvalejšímu proniknutí do panovníkova bezprostředního okolí a získání některého z vyšších dvorských úřadů. Ne náhodou ji Gundakar z Lichtenštejna, podobně jako Jan Adolf ze Schwarzenberku, označoval za „*die peste politische schuell*“, jejímž prostřednictvím mladí šlechtici „*habiles unnd sufficient in allerley negotien unnd dardurch zue gehaimben râthen qualificirt werden*“.⁶¹ Například mladí Schwarzenberkové zde pravidelně získávali své první politické ostruhy. Prvním, kdo zamířil naznačeným směrem, byl již zmiňovaný Jan Adolf ze Schwarzenberku, který se říšským dvorským radou stal již roku 1640. Obdobným způsobem postupoval v roce 1677 jeho syn Ferdinand. Na ně navázal v prosinci 1700 Adam František ze Schwarzenberku.⁶² Jak také naznačuje příklad nejvyšších hofmistrů Leopolda I. v letech 1657–1705, polovina z nich – Jan Maximilián z Lamberka, Albrecht ze Zinzendorfu, Ferdinand Bonaventura z Harrachu – prošla tímto grégiem.⁶³

V čele říšské dvorské rady stál prezident, který současně patřil k blízkým rádcům císaře a účastnil se zasedání tajné rady i tajné konference. Během téměř padesáti let vlády Leopolda I.

Soudobá anonymní rytina zachycuje idealizované zasedání říšské dvorské rady za vlády Leopolda I. Místnosti dominoval dlouhý stůl potažený zeleným plátnem ubrusem. Zatímco předsedající jednání usedal na židle s červeným sametovým polstrovaním, ostatním členům připadlo místo na židle s potahem ze zeleného sukna.

se na tomto vlivném místě vystrídali pouze tři šlechtici pocházející z Římsko-německé říše – Arnošt z Oettingenu-Wallersteinu (1648–1670), Jan Adolf ze Schwarzenberku (1670–1683) a Wolfgang z Oettingenu-Wallersteinu (1683–1708). V případě jejich nepřítomnosti je zastupovali viceprezidenti Jiří Oldřich z Wolkensteinu (1651–1662), Jan Jindřich Nothaft z Wernberku (1663–1665), Leopold Vilém z Königseggu a Rothenfelsu (1666–1671), Frobenius Maria z Fürstenberku (1671–1683) a Sebastian Wunibald z Waldburku a Zeilu (1685–1700).⁶⁴

Členové říšské dvorské rady však nepocházeli pouze ze šlechtického prostředí. Mezi nimi se rovněž nacházelo množství vzdělanců, zejména juristů. Ti přicházeli do Vídně často z nehabšubských částí Římsko-německé říše, mnohdy z oblastí, které měly úzké klientské vazby na císařský dvůr, především na jihozápadě země. Již za Ferdinanda III. zde působili například Johannes Crane, Johann Kaldtschmied, Jiří Ludvík Lindenspühr, Johann Krydell a Johann Heinrich Schütz. Po jeho smrti počátkem dubna 1657 pak pokračovali ve službě Leopoldovi I. K nim se následně přidali Heřman z Basseroade, Justus Brüning, Jan Kryštof Jodoci, Jan Michael Sonner, Andreas Schellerer a další. Někteří z nich, jako například Jan Kryštof ze Schmidtburku, vyznávali nekatolickou víru.⁶⁵